

18. *Prædicta sententia ut minimum temeraria. — Concluditur vera responsio ad illam primam confirmationem.* — Verumtamen hanc sententiam in loco citato ex Durando retuli, et erroris censura notavi, quæ nimia fortasse videbitur. Sed certe ad minimum est valde improbabilis, et temeraria: tum quia est contra communem consensum Sanctorum, et Ecclesiæ, tum etiam quia est contra impossibilitatem, vel perfectionem corporis resurgentis; quia per conversionem cibi in substantiam corporis Christi aliquid de priori substantia perdebatur, et sic corpus fuisset passibile, et animale, contra Paulum 1, ad Corinth. 15. Si vero nihil deperdebatur, ut Scotus vult, sequitur, vel corpus Christi antea fuisse imperfectum, seu diminutum, vel postea aliquid habere superfluum, et ita esset quodammodo monstruosum, et præterea, ut substantia illa de novo generata reliquis partibus uniretur, necessarium erit divisionem aliquam, aut rarefactionem, vel condensationem fieri, quæ omnia impassibilitati corporis gloriosi repugnant. Denique talis nutritio erat impertinens, quia nec corpori Christi erat necessaria, non enim ob indigentiam comedebat, sed propter fidem resurrectionis confirmandam, ad quem finem nihil conferebat, quia etiamsi talis conversio fieret, occulta esset, et invisibilis. Neque præterea necessaria fuit ad veritatem comestionis, quia nutritio non est de veritate, vel substantia comestionis, sed est finis, seu terminus extrinsecus ejus; substantia autem, et veritas comestionis consistit in masticatione, et traiectione cibi facta per propria, et intrinseca organa vitæ, quod habuit propria comestio Christi, ut in citato loco declaravi, et in hoc est magna differentia inter comestionem Christi, et Angeli; et ita solvitur dicta confirmatio. Nec obstat, quod Augustinus, epist. 49, ad Deo gratias, quæst. 1, Christi, et Angelorum comestionem æquiparare videtur, dicens, *ejusmodi escas, eodemque modo sumpsisse, non ficto, et inani phantasmate, sed manifestissima veritate.* Non, inquam, obstat, quod ait, sumpsisse escas ejusdem modi, clarum enim est, quia veros cibos, et sensibiles sumpserunt, quod vero addit, *eodem modo, præcipue intelligit, quia, non necessitate, sed potestate sumpserunt.* Et quod tandem dicit, *non inani phantasmate, sed vere sumpsisse, intelligit quoad verum motum realem, et sensibilem, quia etiam Angeli non per sensuum illusionem, sed per externum motum verum comedere videbantur.* Verba autem Nazianzeni supra citata, et incerta sunt, et vix intelliguntur.

19. *Ad secundam confirmationem in eodem num. 14.* — Ad secundam confirmationem respondetur negando primam consequentiam. Alias eodem modo posset inferri, Angelos in corporibus assumptis indigere cibis, quia Abraham ita de illis viris existimabat: nam propterea eis cibos paravit, ut satis significavit illis verbis: *Ponam buccellam panis, et confortate cor vestrum.* Quare dicendum est, Abraham saltem in principio non cognovisse illos esse Angelos, sed aliquos Prophetas, aut viros sanctos esse credidisse. Ad probationem autem in contrarium respondet Augustinus 16, de Civit., cap. 29, et quæst. 37 et 41, in Genes., quamvis Abraham putaret illos esse veros homines, nihilominus ex quibusdam divinæ Majestatis signis intellexisse, in eis Deum exitisse, sicut solet esse in prophetis, et ideo sub singulari Domini appellatione a principio cum eis locutum fuisse. Et quidem quod in principio illos tanquam homines hospitio receperit, ex littera Genesis manifestum est, ut late ibi expendit Chrysostomus, hom. 41. Et confirmat Paulus, ad Heb. 13, dicens: *Hospitalitatis nolite oblivisci; per hanc enim placuerunt quidam Angelis hospitio receptis,* id est, ut Chrysostomus exponit, nescientes eos Angelos esse, hospitio receperunt, quod etiam habet in hom. 41, in Genes. et hom. 2, de Lazaro, et idem habet Augustinus, quæst. 41, in Genes. An vero in discursu sermonis, et colloquii, quod Abraham cum illis viris habuit, illos non veros homines, sed Angelos Dei ministros esse cognoverit, incertum est, et ad præsens parum refert. Verisimile autem mihi videtur, tandem discursu sermonis, quem post sumptos cibos cum illis habuit cognovisse illos fuisse Angelos, quod significavit Augustinus, dicta quæst. 37, in Genes., et bene declarat ibi Thomas Anglus, et Franciscus Ribera ad Hebr. 13.

20. *Tertia, seu quarta actio est progressio. — Nam proprie Angelis tribuit Bonaventura. — Probat tamen oppositum.* — Tertia, seu quarta actio, quam videntur Angeli maxime exercere in corporibus assumptis, est motus progressivus, qui illis simpliciter tribui solet, dum ambulare dicuntur, et cum hominibus peregrinari, et ideo Bonaventura, in 2, dist. 8, in prima ejus parte, art. 3, quæst. 2, sentit, hunc motum proprie exerceri ab Angelo in corpore assumpto: *Quia tantum (inquit) est ab anima, ut motrice, non informante corpus, et ideo potest etiam ab Angelo ut motore fieri.* Sed revera proprius motus hominis progressivus non fit ab anima, nisi ut informante corpus,

quia non facit illud, nisi quatenus unum membrum per aliud movet, quod facere non potest, nisi membra vivificaret. Quapropter de hoc puncto eadem est ratio, quæ de præcedente, nam quoad substantiam motus vere faciunt sensibilem motum, qui apparet, et materialiter ejusdem rationis est. Nihilominus tamen simpliciter, et vere non est motus progressivus, nec vitalis, seu animalis. Nam de ratione talis motus est, ut ab appetitu elicit, et consequenter a phantasia procedat, et dirigatur, ut Aristoteles tradit 1, de Anima, et quod in executione fiat media virtute existente in membris, et spiritibus animalibus. Constat autem in corpore ab Angelo non esse hanc virtutem, sed motum illum omnino ab extrinseco fieri, non minus quam motus lapidis, vel cadaveris, quod posset Angelus illo modo movere. Imo etiamsi hominem vivum nolentem applicare virtutem suam motivam, sed potius resistentem Angelus illo modo moveat, ut sine dubio facere potest, talis motus non erit animalis, nec vitalis, quia prorsus violentus est, et ab extrinseco. Idemque eadem ratione dicendum est de aliis motibus vitalibus, vel animalibus, qui in aliquibus partibus animati corporis, et præsertim hominis fiunt. Hujusmodi est imprimis aperire, vel claudere oculos, aut manus, aut scribere, aut ridere, aut respirare. Nam omnia hæc materialiter, et quoad reales motus fieri possunt ab Angelo in corpore assumpto, non tamen secundum illum peculiarem modum, quo unusquisque ex his motibus ex virtute animæ procedit, qui modus (ut diximus), illis nominibus connotatur, et ideo non possunt simpliciter tribui corporibus ab Angelis assumptis, magis quam tribuerentur statuæ, si motus similes in ea per artificium apparenter fierent.

21. *Ultima actio est locutio. — Alensis eam tribuit Angelis. — Materialiter verum sentit Alensis. — Non item formaliter.* — Ultimo dicendum est de locutione, quam solent Angeli in corporibus assumptis exercere, ut ex Scriptura constat, imo quoties Angeli corpora instar humanorum assumunt, propter hanc maxime actionem id faciunt, ut patet de Gabriele Archangelo misso ad B. Virginem. Circa hoc ergo Alensis, 2 part., quæst. 35, num. 4, videtur Angelo tribuere propriam locutionem sensibilem. Imo addit non solum per corpus assumptum, vel per instrumenta similia organis locutionis humanæ, sed etiam sine illis loqui posse, sicut locutus est per asinam Balaam, vel per nubem in baptismo, vel transfiguratione Domini. Verumtamen eadem est ratio de hac

actione, quæ de cæteris proxime dictis. Materialiter enim verum est, posse Angelum in aere, vel in nube, vel in corpore assumpto efficere sonum similem illi, et materialiter ejusdem rationis cum sono vocis, quem homo loquendo efficit, et quæ Alensis adduxit, experientia satis probat. Et ratio est, quia talis sonus per motum localem fit, et ideo licet motus sit ab extrinseco motore, si tamen in modo percutiendi, seu movendi aerem eundem modum servet, idem sonus resultabit. Nihilominus tamen D. Thomas, d. art. 3, ad 4, absolute dicit, quod Angeli proprie non loquuntur per corpora assumpta, quod etiam habet Durandus, in 2, d., quæst. 2, ad 1. Et ratio est supra jam tacta, quia locutio absolute, et proprie loquendo dicit non tantum substantiam soni, sed etiam modum, nimirum, quod fiat immediate per propria organa vitalia, et ex motione phantasiæ, et cum intentione aliquid significandi, ut ex doctrina de Anima constat. Angeli vero licet sonos illos edant cum intentione aliquid significandi; non tamen per vitalia organa, nec mediante phantasia illos formant, et ideo non proprie loquuntur, sed aliquid simile locutioni efficiunt. Et per hoc sufficienter finem suum consequuntur, quia illa qualescumque voces ab ipsis formatæ, non minus quam proprie humanæ voces significant.

CAPUT XXXIX.

UTRUM ANGELI ASSUMENTES CORPORA, PER EA POSSINT VERA, ET MIRACULOSA OPERA EFFICERE.

1. *Questionis titulus exponitur.* — Hæc quæstio generalis esse potest de Angelis tam per se operantibus sine assumptis corporibus, quam illis. Non enim plus possunt cum corporibus assumptis, vel per illa operari, quam sine illis per se loquendo, quia corpus assumptum non addit Angelo virtutem agendi, imo quodammodo coarctat illam: nam multa poterit Angelus facere per suam voluntatem, et potentiam motivam immediate, quæ per corpus assumptum tanquam per instrumentum agere non poterit, ut movere cælum, vel internos hominis humores, et phantasmata excitare, et similia. Dixi autem, *per se loquendo*, nam per accidens, id est, per modum applicantis agens ad passum, interdum poterit Angelus aliquam actionem per corpus assumptum exercere, quam sine assumpto corpore non posset, ut impri-

mere speciem visui, aut tactui, vel motum similem progressivo efficere, et si quæ aliæ similes sunt. Quia vero frequentius solent Angeli, præsertim mali, illos effectus, qui hominibus mirabiles videntur, in corporibus assumptis facere, ideo in hunc locum quæstionem hanc reservavimus. Nihilominus tamen de tota potestate Angeli de omni modo operandi ejus illam expediemus. Supponimus autem (quod sæpe monuimus) hic solum esse sermonem de naturali potestate Angeli: nam de supernaturali infra dicturi sumus, unde quia supernaturalis potestas (ut credimus) solis sanctis Angelis conceditur, ideo de malis præcipue solet hæc quæstio tractari, qui sola potestate naturali operantur. De hac vero potestate, et actione multa dixi in t. 1, de Rel. tr. 3, l. 2, de Superstitione, c. 14, 15 et 16, quæ hic repetenda esse, non censeo, et ideo brevissime hic rem perstringam ad hujus libri complementum nonnihil addendo.

2. *Præsentis capituli punctum primum: possint-ne Angeli miracula efficere.*—Ejus resolutio, et probatio ex D. Thoma. — Duo igitur desiderari possunt ad hujus capituli resolutionem. Unum est, an possint Angeli vera miracula facere. Aliud est, an ea quæ facere videntur, sint vere talia opera, qualia apparent, esto non sint vera miracula. Primum punctum tractat D. Thomas, 1 part., quæst. 110, art. 2, et simpliciter respondet non posse Angelos facere miracula: addit vero declarationem, et limitationem, scilicet, *virtute propria*, indicans virtute divina posse illa facere. Probat autem assertionem, quia de ratione veri miraculi est, quod sit præter ordinem totius naturæ creatæ Angelus autem non potest facere aliquid, præter totum ordinem naturæ creatæ: si virtute propria operatur, quia propria ejus virtus creata est. Eandem doctrinam repetit, quæst. 114, art. 4, et addit si miraculum large sumatur pro opere, quod facultatem humanam, et considerationem excedit, dæmones posse facere miracula, quia possunt aliqua opera facere, quæ et facultatem, et cognitionem hominum excedunt. Idemque repetit 3, contr. Gent., cap. 102 et 103, concordat Alensis, 2 part. quæst. 42 et 43, Bonaventura et alii scholastici, in 2, distin. 7, et ita resolutio hæc in theologia certa censetur, et sumitur ex Patribus statim citandis.

3. *Difficultas circa præcedentem resolutionem.*—Solum potest dubitari, quia juxta rationem D. Thomæ videtur hæc quæstio, aut esse de nomine, aut in illa ratione petit prin-

cipium. Quia si in ea supponatur, solum illud opus esse miraculum, quod omnem virtutem creatam excedit, superfluum est quærere, utrum Angelus possit facere miracula, quia virtus cujuslibet Angeli creata est, ut jam supponitur, et nulla potentia propria virtute operans potest supra suam virtutem agere, quia in hoc repugnantia involvitur, ergo ut quæstio locum habeat non debet miraculum ita definiri, ut virtus creata in ejus definitione ponatur. Erit ergo simpliciter verum miraculum, quidquid sit in mundo præter consuetum ordinem naturæ, vel quod fit in corporibus supra totum ordinem naturæ corporeæ: Angeli autem possunt multa opera facere supra totum ordinem naturæ corporeæ, ut D. Thomas fatetur, d. quæst. 110, art. 4, ad 4. Et dæmones sæpe non tantum apparenter, sed vere talia opera faciunt, ut ibid. ad 3, et in artic. 4, quæst. 114, fatetur cum Augustino 3, de Trinitat. cap. 8, et libr. 83, quæst. 79 et 20, de Civitat. cap. 18. Ergo simpliciter loquendo poterunt facere miracula.

4. *Confirmatur.*—Quod si quis nihilominus contendat hæc non esse vocanda miracula, videtur esse contentio de sola significatione nominis miraculi. Et confirmatur primo, quia non omnia miracula sunt æqualia, ut idem D. Thomas docet in eadem 1 part., quæst. 105, art. 8, ubi fatetur opus subitæ sanitatis sine curatione, vel subitæ pluvie præter ordinem causarum naturalium esse vera miracula: hæc autem vere possunt Angeli facere, et a dæmonibus interdum fiunt per artem magicam; ergo possunt saltem facere aliqua miracula, licet non possint omnia. Tandem confirmatur, quia alias Angeli boni, nullo modo etiam ut ministri Dei possent facere miracula: consequens autem aperte falsum est, et contra eundem D. Thomam, in dicto priori art. 4, ad 4, et Gregorium, quem allegat in hom. 34, in Evang., dicentem, quemdam ordinem Angelorum sanctorum dici virtutum, quia signa, et miracula per eos fiunt. Et idem supponit Augustinus, libr. 40, de Civit., cap. 8, 12, 15 et 16; ergo non recte ita restringitur nomen, vel ratio miraculi. Probatur illatio, quia quicumque ratione opus fiat ab Angelo, eo ipso non omnino excedit virtutem creatam.

5. *Data resolutio sustinetur.*—Nihilominus communis doctrina theologorum vera est, et solida ratione subsistit, non solum quoad propriam nominis significationem, sed etiam quoad rem ipsam. Nam imprimis, quod in re ipsa principaliter intenditur, est solum Deum

posse ita supra ordinem naturæ operari, ut sufficiens ratio facti, sit voluntas facientis, ut de mirabilibus Dei operibus Augustinus dixit, Epist. 3, ad Volusian., et indicat, libr. 6 Genes. ad litt., cap. 13. Et in hoc sensu verissime, et rectissime dicitur, Angelos non posse facere miracula, et ratio facile redditur ex supradictis, quod materia non obedit Angelo ad nutum. Item ex eo, quod potentia Angeli finita est, ad facienda autem opera quæcumque ex sola voluntate, et potestate facientis, requiritur infinita, et omnipotens virtus. Item quia Angelus non est principalis auctor alicujus naturæ creatæ, quia non potest illam ex nihilo condere: ideoque non habet plenum dominium in illam, ut possit illam ad nutum suæ voluntatis immutare.

6. *Confirmatur.*—Hinc recte potest confirmari hæc veritas ex illo Psal. 71: *Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus*, et Psal. 135: *Qui facit mirabilia magna solus*. Ubi imprimis notanda est particula, *solus*, posita enim est ad excludendam omnem causam creatam, quia vera et propria mirabilia a solo creatore fieri possunt, sic enim explicuit illam particulam, *solus*, Augustinus, in dict. Psal. 135, quamvis illa mirabilia magna referat ad divina opera, quæ in sequentibus versibus narrantur. Verumtamen inter ea non solum opera creationis, sed etiam miraculosa et extraordinaria opera providentiæ divinæ, præsertim a vers. 10, continentur. Unde D. Basilius notat, *multa ibi miracula poni, utpote quod et faciat, et miranda, ac magna, et quod solus faciat*, et Theodoretus advertit, *miraculorum editiones, quæ a sanctis fiunt, divinas esse, et ideo regium Vatem jure dicere, solum Deum maximorum miraculorum opificem esse*. Ne vero quis audeat dicere Deum solum esse effectorem magnorum miraculorum, minora vero miracula ab aliis posse fieri, ideo in alio Psal. 71, dixit absolute: *Qui facit mirabilia solus*. Ubi Augustinus eandem sententiam habet, dicens: *Ipse facit mirabilia solus, quoniam quicumque faciunt, ipse in eis operatur*.

7. *Quenam opera debeant censeri miraculosa.*—Atque ita ex utroque loco unum cum alio conjungendo, licebit nobis colligere illa tantum vere et simpliciter credenda esse mirabilia, quæ magna sunt, et a solo Deo fieri possunt. Unde optime Chrysostomus, in Psal. 135: *Duo, inquit, ponit, quæ sunt eavinia, et quod facit, et quod solus faciat, atque adeo tria et quatuor, nempe et quod miracula, et quod magna miracula fecit. Hæc autem dicta sunt, ut*

inter eum et dæmones ostenderetur discrimen et distinctio. Quem ibi imitatus Genebrardus recte existimat particulam, *solus*, additam esse ad excludenda mirabilia Magorum et dæmonum, quæ revera mirabilia non sunt, quia vel sunt vana et imaginaria, vel naturalem causam habent, licet vulgo latentem et occultam. Propria autem mirabilia sunt, quæ per naturales causas fieri non possunt. Propter quod etiam Psalm. 76, idem propheta interrogat: *Quis Deus magnus, sicut Deus noster?* respondet, *Tu es Deus, qui facis mirabilia*, docens hoc esse proprium Dei magni et veri. Quamvis ibi etiam Augustinus legat, *Qui facis mirabilia solus*, Theodoretus vero et Basilius, quamvis in textu particulam *solus* non ponant, in scholio dicunt: *Solus enim ut volueris miracula edis, seu operaris*.

8. *Quid requiratur ad verum miraculum.*—Ex quibus omnibus satis constat merito a divo Thoma, et a theologis dictum esse sola illa opera esse vera et propria miracula, quæ præter naturam et virtutem propriam causarum creatarum fiunt, seu quæ fiunt alio modo quam res ex natura sua nata sunt fieri. Imo ultra hoc necessarium est ad propriam vocis significationem, ut talis operatio non solum præter ordinarias causas naturales fiat, sed etiam raro fiat. Quia non sunt mira, nisi quæ sunt rara, ut notavit Augustinus 21, de Civ., cap. 8. Quia non excitant in admirationem, nisi quæ rara sunt: mira autem dicuntur, quæ ad admirationem excitant, et de ratione miraculi (vi nominis spectata), est, ut admirabile sit, ita ut in admirationem rapiat. E contrario vero non sufficit ad verum miraculum, quod opus sit rarum, et ideo mirabile videatur, si in re ipsa revera non fiat sine concursu, seu congregatione sufficientium causarum naturalium, quia tunc admiratio non ex magnitudine operis, sed ex ignorantia nascitur: merito ergo ad veritatem miraculi primum omnium veritas operis superantis propriam virtutem creatam postulatur. Et hoc aperte significavit Scriptura in locis allegatis, idque explicuit divus Thomas, 1 part., quæst. 105, art. 7, ex dicta vocis etymologia. Nam miraculum ab admiratione dictum est: admiratio autem oritur, quando viso effectu causa est occulta. Duobus autem modis contingit, causam esse occultam, scilicet per accidens, et per se. Per accidens voco, quando non excedit naturales causas, sed ex defectu et imperfectione videntis effectum et ignorantis causam provenit, ut miretur. Per se autem occultam voco, quæ ita excedit naturales cau-